

5. SEMESTER • HOLD 22-3 - OB 3 • FORÅR 2024

Sidst opdateret den 01.03.24 – 8. version (Birgitte Randrup • 10. + 11. + 12. maj)
Sidst opdateret den 20.12.23 – 7. version (Kim Nygaard • 8. + 9. + 10. marts)
Sidst opdateret den 07.12.23 – 6. version (Gæsteklienter • Aftales med Kristina Hermann • Den 2.-4. februar)
Sidst opdateret den 23.10.23 – 5. version (Temadage forår 2024)
Sidst opdateret den 12.09.23 – 4. version (Terapeutisk lederskab • Justering af tekst)
Sidst opdateret den 20.08.23 – 3. version (Tab & traume II • Justering af litteratur)
Sidst opdateret den 20.07.23 – 2. version (Clairens pensionering • Undervisere • Justering af litteratur • Lokaler)
Sidst opdateret den 01.01.23 – 1. version (Første udkast)

Introduktion til semesterplan

Forudsætninger for at deltage på 3. år

Som studerende på 3. år er det obligatorisk at gennemføre mindst ét klientforløb (der danner grundlag for 3. års eksamen) og få sagssupervision herpå, samt gå i egenerapi:

- *pligt til 25 timers sagssupervision (ud over de i undervisningen indeholdte supervisionstimer) på terapeutisk arbejde med egne klienter (betaling herfor er ikke inkluderet i prisen for uddannelsen, men betales særskilt), hos én af undviserne, som hver tilbyder gruppesupervisionsforløb, se under "Semesterplaner" på www.piaa.dk. Alle medlemmer i samme træningsgruppe må ikke vælge samme supervisionsgruppe.*
- *pligt til 10 timers individuel egenerapi hos anerkendt psykoterapeut / klinisk psykolog. Betaling herfor, er ikke inkluderet i prisen for uddannelsen, men betales særskilt. Egenerapien skal forløbe ved en terapeut som ikke er underviser eller har andre (økonomiske) forbindelser til Psykoterapeutisk Institut Århus.*

Såfremt den studerende har gået i egenerapi (ved et medlem af Psykoterapeut Foreningen, autoriseret klinisk Psykolog eller psykiater) under de to første år at uddannelsen eller tidligere, tæller dette forløb med i de 10 timer.

Tider og temaer

Undervisningen afholdes fredage og lørdage fra kl. 10.00 - 17.00, søndage fra kl. 10.00 - 16.00. Frokost afholdes kl. ca. 13.00 - 14.00. Der tages udgangspunkt i dagens undervisningstema som en vejledende overskrift for dagens forløb.

Afbud meddelelse direkte til weekendens underviser, med info@piaa.dk på som Cc. Der refunderes ikke for deltagerfravær. Ret til ændring af semesterplan forbeholdes.

Litteraturangivelser & pensum

Under hvert tema er der angivet anbefalet obligatorisk og supplerende litteratur til den enkelte undervisningsweekend fra de bøger der er pensum og angivet i bunden af semesterplanen.

Forum

Forum fungerer primært som bibliotek og database, hvorfra der kan downloades materiale og slides.

Træningsgrupper og referater

Træningsgrupperne mødes (obligatorisk) minimum 4 gange pr. semester med referatpligt. I alt minimum 24 timers obligatorisk arbejde med mødepligt i træningsgrupperne. Træningsgrupperne skal arbejde med 1-2 terapeut-klient-øvepositioner hver gang de mødes, samt diskutere den obligatoriske litteratur. Møderne skal afholdes mellem de enkelte undervisningsgange og må ikke afholdes som en samlet blok hen over en forlænget weekend eller i en ferie. **Se studieordningen for struktur og formalia.**

Fokuspunkterne er at sætte sig ind i begrebsapparatet, samt at forholde sig personligt til det teorien - genkender jeg mig selv eller nære relationer i det læste? Hvordan påvirker det læste mig? Spørgsmål til teorien kan bringes op i plenum.

Træningsgruppearbejdet tager afsæt i form og struktur kendt fra undervisningen og gæsteklientarbejde. Vælger gruppen at arbejde med andet (evt. presserende problemstillinger), da redegøres der i referatet herfor.

Fokus for gruppereferaterne er ikke en nøjagtig og minutøs gengivelse af mødet i træningsgruppen. Fokus for gruppemedlemmernes individuelle personlige bidrag til referatet skal være:

- Hvad tager jeg med fra dette træningsgruppemøde?
- Hvad fylder mest?
- Feedback til mødeleder
- Er der noget (personligt) jeg har brug for at tage op med underviseren ved næste undervisning?

Der afleveres gruppereferater til følgende undervisere, samt administrationen:

- Administration (Niels Møller) info@paa.dk
- Birgitte Randrup Krog birgitte@paa.dk
- Kim Nygaard kim@paa.dk
- Kristina Hermann kristina@paa.dk

Referaterne er en orientering til underviserne. Underviserne giver ikke eksplicit feedback på de enkelte referater. Det er gruppens/de enkelte medlemmers eget ansvar at bringe temaer/problemstillinger de oplever i gruppen ind i undervisningen på plenum. Referentens rolle er at samle de enkelte deltageres bidrag, og sende disse samlet (i alt max 3 sider a' 2.400 tegn). Indholdsfortegnelse og oversigter, samt evt. bilag, tæller ikke med i omfanget.

Der refunderes ikke for deltagerfravær. Ret til ændring af semesterplan forbeholdes.

Fredag d. 5. januar 2024

Carsten René Jørgensen

Lokale: C4.41
VIA
Ceresbyen 24
8000 Aarhus C
Klokken 10.00 – 16.30

Obligatorisk Litteratur

- Evt. litteratur tilgår

Supplerende litteratur

- Jørgensen, Carsten René. (2020), *Identitetskriser*, Hans Reitzels Forlag
- Jørgensen, Carsten René. (2009), *Personlighedsforstyrrelser*, Hans Reitzels Forlag

Personligheds- og identitetsforstyrrelser

Svære identitets- og personlighedsforstyrrelser er ofte forbundet med hinanden. Temadagens første del koncentrerer sig om, hvordan vi kan indkredse og forstå den menneskelige identitet, herunder hvordan vi kan skelne imellem forbigående identitetskriser, der sjældent kræver længerevarende psykoterapeutisk behandling - og svære forstyrrelser i identiteten, hvor der ofte vil være brug for længerevarende og højt specialiseret psykoterapeutisk behandling. Desuden forbindes vanskeligheder i den menneskelige identitet med forhold i samtidskulturen.

Fokus for temadagens anden del er, hvad der karakteriserer - og hvordan vi kan forstå - mennesker med personlighedsforstyrrelser, særligt borderline personlighedsforstyrrelser, hvor svære forstyrrelser i identiteten er et centralt karakteristika.

Temadagens første del tager afsæt i Carsten René Jørgensens seneste bog 'Identitetskriser. Veje og vildveje for det fragmenterede moderne menneskes identitet', anden del bl.a. i bogen 'Personlighedsforstyrrelser. Moderne relationel forståelse og behandling af borderlinelidelser' (begge Hans Reitzels forlag).

C

Obligatorisk Litteratur

- Jørgensen, Carsten René. (2018), Den Psykoterapeutiske Holdning, Hans Reitzels Forlag
  - Med fokus på kapitel 3., 6. og 9.

Supplerende litteratur

- Rienecker, L. og Jørgensen, P. S., *Den gode opgave, opgaveskrivning på videregående uddannelser*

Gæsteklienter

- Medbring gerne gæsteklienter – koordineres med dagens underviser

Tema - Introduktion til 3. år**Formål**

Introduktion til 3 år hvor det er obligatorisk, at de studerende har egne klientforløb, samt supervision herpå.

Indhold og teori

Modulet omhandler de særlige forhold ved overgangen fra grunduddannelse til overbygning. De studerendes opmærksomhed vil i løbet af de næste to år i stigende grad rettes fra deres personlige udviklingsproces til refleksioner over deres professionelle praksis. Det personlige sprog vil blive sat ind i denne rammeforståelse og vil blive evalueret og selvevalueret i forhold til dets terapeutiske effekt.

Vi skal beskæftige os med begreberne ”videnskabelighed” og ”evidens” i forbindelse med brugen af terapeutiske metoder. Det er her vigtigt at forholde sig til både klient og terapeutens respektive subjektive oplevelser og de objektive forhold der gør sig gældende.

Opgaver

- Valg af holdrepræsentant
- Valg af klientkoordinator, samt klientkoordinators rolle og samarbejde med holdet.

- Gæsteklienter. Hvordan får vi klienter på holdet? Hvordan skaffer vi egne klienter?
- At arbejde med klienter i egen praksis
- Adfærd i forhold til private klienter (rammer, indhold og supervision)
- Supervision

- Træningsgruppeinddeling, samt og træningsgruppernes opgaver og samarbejde.
  - Alle skal medbringe kalender for hele året, så der udarbejdes mødeaftaler

- Revidering af fagpersonlig målsætning.
  - Forberedelse: Medbring nøgleord for evt. revidering.

- Orientering om 3. års skriftlige opgave, baseret på obligatorisk klientforløb, jf. studieordningen.

Metode

Kort oplæg fra underviserne om ”Professionsudøvelse og faglighed”. Undervisningen vil centrere sig omkring en forholden sig til den obligatoriske litteratur og individuelle processer. Teorien kobles til egne erfaringer og indsigter. Øvelser af terapeutiske processer, der tager afsæt i den obligatoriske litteratur, for at træne den studerendes refleksion og opmærksomhed på egne processer i relation til klient eller gruppe.

Obligatorisk Litteratur:

- Allen, J.G. (2014), *Mentalisering i tilknytningsrelationer – behandling af traumer med traditionel terapi*, Hans Reitzel
- Bessel A. van der Kolk, (2019), *Kroppen holder regnskab*
- Hviid Jacobsen, M., Guldin, M., Juul Busch, C. (2019), *Giv sorgen ord – sorgkultur i forandring*
- Levine, Peter A. (2017), *Traume og hukommelse*, Hans Reitzels Forlag

Anbefalet litteratur

- Ø

Gæsteklienter

- Medbring gerne gæsteklienter – koordineres med dagens underviser

Tema - Tab og traume, trin 2**Formål**

Holdet har tidligere arbejdet med egne tab og traumer. Der skal nu arbejdes med terapeutens rolle i forbindelse med klientarbejde med tab og traume. Formålet er at uddybe den teoretiske baggrund for at arbejde med tab og traume som professionel, samt at integrere de personlige tabsoplevelser med det terapeutiske udtryk i kontakten med klienten.

Teori

I undervisningen præsenteres forskellige teoretiske og metodiske indgangsvinkler til arbejde med tab og traume, eksempelvis de psykodynamiske, eksistentielle, tilknytningsteoretiske og kroporienterede (f.eks SE-metoden, Peter Levin).

Metode - Arbejde med klienter under direkte supervision.

Det er holdets klientkoordinator, der tilrettelægger dette sammen med holdet. Senest en uge før undervisningen afholdes, gives besked til underviser om, hvilke gæsteklienter der kommer på holdet.

Gæsteklienter: fredag kl. 14.30 og lørdag kl. 11.00

De gæsteklienter klientkoordinator sætter til, skal, hvis muligt, helst have problemstillinger i relation til tab og traume. Sorgrelateret kan være i forbindelse med skilsmisse/dødsfald/sygdomme og andet, hvor den person der er umiddelbart berørt af tabet kommer som klient, evt. med partner.

Hvis der er tale om en tabssituation i en familie (ex. bedsteforælders dødsfald/barns sygdom/død) er det en god ide at hele familien kommer. I så fald kan holdet lære, hvordan man arbejder med tab og traume ud fra et familiesyn.

C

Obligatorisk Litteratur

- Irvin Yalom, Terapiens essens, Gyldendal.
- Jørgensen, Carsten René. (2018), Den Psykoterapeutiske Holdning, Hans Reitzels Forlag

Supplerende litteratur

- Ingen supplerende litteratur angivet

Gæsteklienter

- Medbring gerne gæsteklienter – koordineres med dagens underviser

Tema - Det terapeutiske lederskab del 1.**Formål**

At give en introduktion til møde med klienten, herunder værdier og betingelser i det terapeutiske arbejde, samt terapeuten normer, attitude og adfærdsform. Herigennem søges en styrkelse af de terapeutiske færdigheder og en integration af teori i det fag-personlige arbejde, således at den studerende udvikler en sund psykoterapeutisk holdning.

Teori

Modulet bygger videre på 1. moduls introduktion af den oplevelsesorienterede psykoterapis grundmetafor om psykoterapiens væsen og om klient-terapeut-relationen. (Haugaard, Fog, Spinelli, Yalom).

Den studerende skal udvikle sin terapeutiske grundholdning og forståelse i forhold til sin egen væren og sin forståelse af det, som klienten kommer med (såvel udtalt som ikke-udtalt).

Fokuspunkter

1. Hvilke normer og værdier bringer jeg ind i terapien?
2. Hvilke normer og værdier bringer klienten ind i terapien?
3. Hvad er min baggrund for at arbejde med klienter?
4. Hvad ved jeg om klienten?
5. Hvordan forstår jeg klientens besvær?
6. Hvordan forstår jeg forskellen på konfronterende og støttende tilgange?
7. I hvilke situationer mister jeg mit terapeutiske lederskab?
8. Hvad gør jeg for at genvinde mit lederskab?
9. Forholdet med terapiens rammer (tid, rum, økonomi, regler osv.)

Metode

Kort oplæg fra underviser. Undervisningen vil centrere sig om en forholden sig til den obligatoriske litteratur og de individuelle processer. Teorien kobles til egne erfaringer og indsigter. Øvelser af terapeutiske processer, der tager afsæt i litteraturen for at træne den studerendes refleksion og opmærksomhed på proces og relation mellem terapeut og klient.

Fredag d. 12. april

Sarah Daniel

Auditorie: C1.42
VIA
Ceresbyen 24
8000 Aarhus C
Klokken 10.00 – 16.30

Obligatorisk Litteratur

- Daniel, S. (2021), *Tilknytning i omsorgsarbejde – Personlige rødder og faglig praksis*, Aboreta

Supplerende litteratur

- Ø

Tilknytning & omsorg i psykoteraeutisk arbejde

At yde omsorg for andre mennesker er et vigtigt aspekt af psykoterapi. Omsorg hænger nært sammen med tilknytning, og i psykoterapi bringes tilknytning let i spil – både hos klienten og hos terapeuten. Vi har alle personlige erfaringer og præferencer i forhold til tilknytning og omsorg, og disse kan både give unikke muligheder og udfordringer, når omsorg skal ydes i en faglig kontekst.

På denne temadag vil vi beskæftige os med, hvordan vores personlige historie med tilknytning og omsorg får betydning for vores kompetencer og udfordringer som terapeuter, og for hvordan vi trives eller mistrives i dette arbejde. Dagens sigte er at øge bevidstheden om vores tilknytningshistories betydning for terapeutisk arbejde med henblik på at få denne historie til at fungere som en ressource snarere end en hindring i den faglige praksis.

Temadagen baserer sig på tilknytningsteori og -forskning og vil tilbyde et "landkort" over forskellige dimensioner i omsorgsarbejde, som kan gøre det lettere at orientere sig i centrale dynamikker i psykoterapi. Vi vil se på, hvordan egne erfaringer og præferencer kan påvirke os i arbejdet, og hvordan de kan spille mere eller mindre hensigtsmæssigt sammen med de tilknytningsmønstre, som de mennesker, vi arbejder med, har.

Obligatorisk Litteratur

- Bion, W.R., (2019), *Erfaringer i grupper*
- Schein, E., *Kulturdannelse, teoretiske perspektiver (kan downloades fra Forum)*

Supplerende litteratur

- Ken Heap, ”Gruppemetode indenfor social-og sundhedsområdet”, Socialpædagogisk Bibliotek, 2005

Tema - GRUPPEUDVIKLING DEL II**Formål**

Vi skal arbejde med trivlsen i træningsgrupperne og se tilbage på semestret. Formålet er at følge (og videreudvikle) den studerendes faglige og personlige proces i træningsgruppen, samt integrering af teori i det faglige og personlige arbejde.

Mulighed for at undersøge gruppens relationelle dynamik, for at sikre dens trivsel og funktionsduelighed, samt for at undervise i gruppemetode på elementært niveau.

Indhold

Der arbejdes med deltageres personlige sprog og kontakt, som det viser sig i gruppen. Dette giver deltagerne oplevelser og mulighed for at reflektere over sin måde at interagere på, som skal integreres.

Overordnet arbejdes der ud fra foregåendes semestrets obligatoriske litteratur og temaer, med øget vægt på dagens obligatoriske litteratur. Disse temaer og litteratur anvendes som optik på aktuelle problemstillinger.

Metode

Kort oplæg fra underviseren. Undervisningen vil centrere sig omkring en forholden sig til den obligatoriske litteratur og individuelle processer. Teorien kobles til egne erfaringer og indsigter. Øvelser af terapeutiske processer, der tager afsæt i den obligatoriske litteratur, for at træne den studerendes refleksion og opmærksomhed på egne processer i relation til klient eller gruppe.

Vi undersøger eksempelvis hvilke måder at være sammen hver enkelt gruppe har udviklet indtil nu; hvilke vaner i gruppen der påvirker den enkelte i forhold til vækst og hæmninger. Eksempelvis:

- Hvordan føler jeg mig tilpas i gruppen?
- Overfor hvem føler jeg mig fri og åben – overfor hvem føler jeg mig ikke fri og åben?
- Hvis jeg ikke gør: Hvad behøver jeg for at føle mig mere tryk?
- Hvad inspirerer mig? (vær konkret).
- Hvad har jeg svært ved/bryder jeg mig ikke om i forhold til vores gruppekultur – hvad ville jeg ønske var anderledes?

Obligatorisk Litteratur

- Esther Perel : Erotisk Intelligens. Gyldendal 2016
- Esther Perel (2018). *Hvad utroskab kan lære os om kærlighed*
- Giraldi, A., Graugaard, C. og Møhl, B. (2019), *Sexologi – faglige perspektiver på seksualitet*

Supplerende Litteratur

- Kehlet K., *Samtalen om sex*, Hans Reitzels Forlag

Obligatorisk opgaver – OBS!

- Gå ind på www.ted.com - søg på Esther Perel og se hendes videoer
- Lav en beskrivelse af det, som du - gennem dit liv - har syntes har været henholdsvis udfordrende og livgivende ved dit erotiske og seksuelle liv?

Seksualitet i psykoterapi og almindelighed

Forståelsen af de seksuelle drivkræfter er måske den største udfordring vi har med at forstå os selv, hinanden og den menneskelige natur generelt.

Freud skabte opstandelse ved at beskrive barnets iboende seksuelle drift, men de sidste mange år er det ”almindelige” menneskes seksualitet glimret ved sit fravær i den psykologiske litteratur (hvis man ser bort fra selvhjælpslitteraturen).

Der har været noget fokus på seksuelle vanskeligheder indenfor sexologi og der har i familierapeutiske traditioner været en noget udtalt holdning om, at hvis parforholdets almindelige liv kører godt ja så er seksualitet som sådan ikke noget problem – så det behøver vi ikke tale om! Men det giver jo ingen forståelse af hvad seksualiteten rummer.

Som psykoterapeuter møder vi seksualitet på mange måder: tiltrækning, vanskeligheder ved intimitet, ensidig fokusering på sex, pornografi, utroskab, nedlukning af det erotiske etc.

Og vi må kende disse stærke rørelser i os selv – ikke mindst i relation til overføring/modoverføring.

Weekendens fokuspunkter:

- Sensualitet og seksualitet
- Fantasierverdenen
- Tiltrækning
- Utroskab

- Seksualitet og skam
- Tryghed og spænding

LITTERATURLISTE 5. SEMESTER

Pensum og anbefalinger

Under hvert tema er der angivet anbefalet obligatorisk og supplerende litteratur til den enkelte undervisningsweekend, fra pensumlisten i bunden af semesterplanen. Angivelserne under de enkelte temaer er anbefalinger, hvilket betyder, at den som studerende er velkommen til at læse litteraturen i en anden rækkefølge, hvis det giver mest mening for den enkelte studerende.

Det vigtigste er at læse pensum og tilegne sig begrebs- og analyseapparatet.

- At danner sig en integreret psykodynamisk forståelse, og bruge denne som optik for analyse og diskussion, i forhold til eget liv, terapeutisk praksis i undervisning/træningsgrupper, samt i eksamensopgaver.
- At tilstræbe en aktiv indre personlig forholden sig til pensum, samt aktivt at forsøge at forbinde ny viden fra pensum med allerede eksisterende begreber og forståelser, fra tidligere læst pensum.
- Måske er denne aktive forholdemåde den største forskel på at studerede noget, i forhold til blot (mere passivt) at læse en teoretisk tekst, men uden samtidig at forsøge at forstå sig selv og verden med den nye viden og begrebsverden. At studere er mere slidsomt end blot at læse, men det er meget mere spændende og mere lønsomt.

Læsevejledning / Optik & analyse / Kobling af teori & praksis

Vi anbefaler vores studerende at læse litteraturen i forhold **til sig selv** og fokusere på følgende:

- Hvad er de centrale begreber - hvordan forstår I dem?
- Hvor genkender jeg overskriften på de teoretiske begreber / temaet / problemstillingen, der er omdrejningspunkt for den enkelte bog, artikel eller teori i mit eget liv?
  - Hvilke teoretiske begreber fra pensum er eksplicit/implicit i spil i mit liv?
- Træningsgruppe-medlemmerne kan med deres respektive træningsgrupper dele, hvad de er mest optaget – eller evt. ikke forstår. Del evt. jeres noter og lad jer inspirere af hinanden.
- Forberede evt. oplæg til jeres træningsgruppemøde. Det hjælper stærkt på egen forståelse at skulle formidle en given teori og begreber til andre – samt evt. forbinde og integrere nye teoretiske forståelser og begreber til allerede eksisterende teorier og begreber.

En anden mulighed er at dele med hinanden, de områder af litteraturen I hver især har som primært fokus og vil bringe i spil som analytisk optik på de terapeutiske sessioner der sker i plenum i undervisningen og dermed forbinde teori og praksis, både inde i jer selv og evt. eftersnak om en given session eller iagttagelser.

Evt. udgået litteratur kan downloades via forum. Hvis ikke den udgåede litteratur findes på forum, skriv da en mail til Niels Møller på info@piaa.dk. Identisk litteratur kan gå igen og optræde under forskellige temaer. Dette er ikke en fejl.

Obligatorisk litteratur & Pensum

Allen, J.G. (2014), *Mentalisering i tilknytningsrelationer – behandling af traumer med traditionel terapi*, Hans Reitzel

Bessel A. van der Kolk, (2019), *Kroppen holder regnskab*

Bion, W.R., (2019), *Erfaringer i grupper*

Daniel, S. (2021), *Tilknytning i omsorgsarbejde – Personlige rødder og faglig praksis*, Aboreta

Etikregler fra Dansk Psykologforening og Psykoterapeut Foreningen. Kan hentes på nettet (Forvaltningsret).

Giraldi, A., Graugaard, C. og Møhl, B. (2019), *Sexologi – faglige perspektiver på seksualitet*

Hviid Jacobsen, M., Guldin, M., Juul Busch, C. (2019), *Giv sorgen ord – sorgkultur i forandring*

Jørgensen, Carsten René. (2018), *Den Psykoterapeutiske Holdning*, Hans Reitzels Forlag

Levine, Peter A. (2017), *Traume og hukommelse*, Hans Reitzels Forlag

Perel, Esther (2016), *Erotisk intelligens*

Esther Perel (2018). *Hvad utroskab kan lære os om kærlighed*

Schein, E., Kulturdannelse, teoretiske perspektiver (kan downloades fra Forum)

Yalom, I. (2009), *Terapiens essens*, Gyldendal. Hans Reitzel

Yalom, I. (2009), *Eksistentiel psykoterapi*. Hans Reitzel

Supplerende litteratur

Heap, K. (2005), *Gruppemetode indenfor social-og sundhedsområdet*. Hans Reitzel

Kehlet K., *Samtalen om sex*, Hans Reitzels Forlag

Rienecker, L. & Jørgensen, P.S. (2010), *Den gode opgave, opgaveskrivning på videregående uddannelser*. Samfundslitteratur